

Juridisk Publikation

STOCKHOLM - UPPSALA - LUND - GÖTEBORG - UMEÅ

Fanny Klang

Varför dubbla straff för gängkriminella?

– En juridisk betraktelse över en av straffskärpningsbestäm-
melserna i SOU 2025:66

Särtryck ur häfte 1/2026

VARFÖR DUBBLA STRAFF FÖR GÄNGKRIMINELLA?

– EN JURIDISK BETRAKTELSE ÖVER EN AV STRAFFSKÄRPNINGSBESTÄMMELSERNA I SOU 2025:66

Av Fanny Klang¹

Under 2010- och 2020-talet har straffskärpningarna avlöst varandra. Nyligen presenterades ett förslag om dubbla straff för gängkriminella, som en del av regeringens omfattande reform på det straffrättsliga området. Straffskärpningsgrunden föreslås i två alternativa utföranden, där det ena ger uttryck för en i princip villkorlös dubbling av straffvärdet medan det andra öppnar för viss nyansering. De båda alternativa förslagen analyseras i följande undersökning utifrån bestraffningsideologierna proportionalitet, allmänprevention, individualprevention och humanitet. Vidare diskuteras hur författningsförslagen förhåller sig till straffreformens påstådda brottsofferperspektiv samt ett antal straffrättsliga principer: obestämdhetsförbudet, avsikten att straffa gärningar framför personer samt tanken om straffet som ultima ratio – den sista utvägen. Författningsförslagen ger tydligt uttryck för klander och fördömande, men straffskärpningar saknar tydligt vetenskapligt stöd. Därför föreligger skäl att ifrågasätta hur förslagen står sig i ljuset av det som torde vara straffrättens grundläggande syfte: att minska brottsligheten.

I. BAKGRUND

I.1 INLEDNING

Tidöpartierna gick till val på att utlova hårdare tag mot gängkriminaliteten.² Sommaren 2025 presenterades det nära tvåtusen sidor långa betänkandet ”En straffreform” som utgör ett förslag till en genomgripande förändring av det straffrättsliga påföljdssystemet.³ En av de åtskilliga åtgärder som presenteras i betänkandet är det uppmärksammade förslaget om dubbla straff för gängkriminella. Förslaget presenteras i form av två alternativa författningsförslag.⁴ Följande undersökning syftar till att jämföra de två författningsförslagen samt

1 Fanny Klang studerar femte terminen på juristprogrammet vid Stockholms universitet. Under sin andra termin på juristprogrammet debuterade hon som författare med romanen ”Sluten anstalt” (Ordfront, 2024), en arbetsplatsskildring med utgångspunkt i Kriminalvårdens omfattande tystnadskultur och överbeläggningens konsekvenser. Hon har skrivit om kriminalvård och straffskärpningar i Tidskrift för Kriminalvård, magasinet Paragraf och tidskriften Parabol.

2 Forssell, Johan, Marttinen, Adam, Carlsson, Andreas och Pehrson, Johan. *Stoppa gängbrottslighet och hejda nyrekryteringen*. Dn.se. (2021-10-10).

3 SOU 2025:66 En straffreform, s. 29.

4 Ibid., s. 105; s. 1832.

till att analysera den föreslagna straffskärpningen utifrån bestraffningsideologier och straffrättsliga principer.

I skrivande stund finns det redan lagstöd för att utdöma hårdare straff i vissa fall för brott som är relaterade till organiserad brottslighet. Sedan 2010 ska organiserad brottslighet, enligt 29 kap 2 § 6 p brottsbalken, beaktas som en försvårande omständighet vid straffvärdesbedömningen.⁵ År 2023 infördes 29 kap 2 a § brottsbalken som ytterligare straffskärpningsbestämmelse på samma tema.⁶ Enligt paragrafen ska det utgöra synnerligen försvårande omständigheter om brottet har anknytning till konflikter där skjutvapen förekommer. I SOU 2025:66 benämns 29 kap 2 a § brottsbalken som ”den särskilda straffskärpningsgrunden för våldsamma uppgörelser bland kriminella”.⁷ Att formuleringen avser specifikt kriminella nätverk framgår inte uttryckligen av lagtexten, men framkommer av propositionen.⁸

Regeringen nöjde sig emellertid inte med denna särskilda straffskärpningsgrund. Samma år som 29 kap 2 a § brottsbalken trädde i kraft tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att ta fram ett förslag till dubbla straff för gängkriminella.⁹ Förslaget skulle tas fram oavsett utredningens ställningstagande i sak.¹⁰ Utredningen tog således fram ett förslag till lagändring som innebär att ovan nämnda lagrum ska ersättas av en ny bestämmelse i brottsbalken: 28 kap 8 § första stycket.¹¹ Straffvärdet ska höjas *till det dubbla* ”om brottet ingått som ett led i verksamheten inom en grupp av personer som utövar allvarlig brottslighet” och det inte föreligger synnerliga skäl emot en sådan höjning.¹² Förslaget benämns hädanefter direktivförslaget.

Utredningen står emellertid inte bakom denna villkorlösa straffskärpningsbestämmelse.¹³ Därför har utredningen tagit fram ett eget förslag som har stöd i utredningens ställningstaganden.¹⁴ Ordalydelsen är i all väsentlighet densamma som i direktivförslaget. Skillnaden är att straffvärdet här föreslås höjas *upp till det dubbla*.¹⁵ Detta kallas hädanefter utredningsförslaget.

5 Lagrummet fick sin nuvarande lydelse genom SFS 2010:370.

6 Prop. 2022/23:53 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk, s. 13.

7 SOU 2025:66, s. 1534.

8 Prop. 2022/23:53 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk, s. 64.

9 Dir. 2023:115 En översyn av straffskalorna samt ett reformerat och mer rättvist påföljdssystem, s. 16.

10 Ibid.

11 SOU 2025:66, s. 73.

12 Ibid., s. 1832.

13 Ibid., s. 1592 f.

14 Ibid., s. 1591.

15 Ibid., s. 105; s. 294.

1.2 STRAFFSYSTEMETS GRUNDPELARE

Straffrätten grundas såväl i tanken om prevention som idén om förtjänst.¹⁶ Straffsystemets syfte är dels att på ett övergripande plan förhindra samt minska brottsligheten, dels att i det enskilda fallet bestraffa individen för begångna brott.¹⁷ Straff har således både en framåt- och bakåtblickande riktning. Resonemang kring *varför* straff ska ådömas och *hur* straff ska utformas har växt fram under årtusenden.¹⁸ Följande undersökning tar sin utgångspunkt i de fyra bestraffningsideologier som presenteras av Jareborg och Zila: proportionalitet, allmänprevention, individualprevention och humanitet.¹⁹ Det går vågor i den dominerande synen på straffets funktion och utformning. Tidigare var den individualpreventiva behandlingstanken tongivande, medan den svenska straffrätten sedan 1990-talet rört sig i en repressiv riktning med utgångspunkt i proportionalitet.²⁰

Utöver bestraffningsideologierna genomsyras straffrätten av ytterligare principer och intresseavvägningar, såsom legalitetsprincipen, principen om *ultima ratio* och tanken om bestraffning av gärningar snarare än personer.²¹ Av pedagogiska skäl har följande utredning skilt de renodlade bestraffningsideologierna som presenteras av Jareborg och Zila från andra principer med inverkan på påföljdssystemet. En strikt uppdelning mellan bestraffningsideologier och principer kan emellertid varken anses vara påkallad eller allmänt vedertagen. Ideologierna kan omfatta principer,²² och i SOU 2025:66 omnämns humanitet konsekvent som en princip snarare än en bestraffningsideologi.²³

Brottsofferperspektivet tillhör inte de fyra traditionella bestraffningsideologierna, men framhålls av utredningen som ett övergripande motiv till straffreformen.²⁴ Ett av avsnitten nedan ägnas följaktligen åt att diskutera hur författningsförslagen förhåller sig till brottsofferperspektivet.

---

16 Asp, Petter, Ulväng, Magnus och Jareborg, Nils. *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl. (Iustus förlag, 2013), s. 30.

17 Ågren, Jack, Leijonhuvud, Madeleine och Wennberg, Suzanne. *Straffansvar*, 10 uppl. (Norstedts juridik, 2018), s. 19 ff.

18 Jareborg, Nils & Zila, Josef. *Straffrättens påföljdslära*, 7 uppl. (Norstedts juridik, 2022), s. 66.

19 *Ibid.*, s. 65.

20 *Ibid.*, s. 101 f.

21 Se avsnitt 3 för vidare resonemang kring nämnda straffrättsliga principer.

22 Se avsnitt 2.1.2 där ekvivalensprincipen hänförs till proportionalitetsideologin.

23 SOU 2025:66, s. 1569; s. 1871.

24 *Ibid.*, s. 414; s. 1568.

2. BESTRAFFNINGSIDEOLOGIerna

2.1 PROPORTIONALITET

2.1.1 FÖRTJÄNST

Proportionalitetsideologin är tillbakablickande och utgår från rättvisa och förtjänst: straffet ska motsvara gärningens allvar.²⁵ I utredningen motiveras straffskärpingarna just med proportionalitet.²⁶ Ett återkommande resonemang är att straffvärdet ska ”återspegla allvaret i brottsligheten”, oavsett straffets brottsförebyggande effekter.²⁷ Formuleringen är bakåtblickande och ger uttryck för en tanke om vedergällning.

Proportionalitetsprincipen innehåller även en tanke om relativ proportionalitet, som går ut på att vissa brott ska bestraffas hårdare än andra.²⁸ Utredningen beskriver organiserad brottslighet som ”särskilt allvarlig jämfört med brott utan en sådan koppling”.²⁹ Det föreslagna dubbla straffvärdet ger uttryck för synsättet att gängkriminalitet är så klandervärd att gärningar begångna i gängkontext förtjänar att bestraffas dubbelt.

Direktivförslaget möjliggör strafflindring endast då synnerliga skäl föreligger, vilket exemplifieras med nöd och tvång.³⁰ Formuleringen innebär att avsteg från huvudregeln bör göras mycket restriktivt, och att utdöma ett lägre straff än det dubbla kan således ske endast i undantagsfall.³¹ Straffvärdet kan knappast påstås återspegla brottets allvar i det enskilda fallet, om utgångspunkten är att systematiskt utdöma dubbla straff för samtliga brott begångna i en viss kontext. Direktivförslaget förefaller därmed oförenligt med tanken om proportionalitet.

Utredningsförslaget ger möjlighet till viss nyansering av påföljdsbestämmelserna genom formuleringen ”upp till det dubbla”. I betänkandet framkommer att en bedömning av brottets allvar behöver göras i varje enskilt fall, och att syftet med lagändringen är att möjliggöra en dubblering snarare än att en dubblering ska vara utgångspunkten.³² Här framträder en skala där brott begångna i gängkontext inte alltid är dubbelt så allvarliga som annan brottslighet, utan det finns utrymme att betrakta gärningarna som *upp till* dubbelt så klandervärda.

---

25 Jareborg & Zila, s. 68; s. 74.

26 SOU 2025:66, s. 1569; s. 1824.

27 Ibid., s. 1569; s. 1571; s. 1587.

28 Jareborg & Zila, s. 70.

29 SOU 2025:66, s. 1571.

30 Ibid., s. 1839.

31 Ibid., s. 1593.

32 Ibid., s. 1586 f.

Utredningsförslaget är således mer i linje med proportionalitetsideologin än direktivförslaget.

2.1.2 EKVIVALENS

Att utdela straff enligt förtjänst innefattar en strävan efter ekvivalens i förhållande till den begångna gärningen.³³ Ekvivalens innebär att lika gärningar ska bestraffas lika.³⁴ Utredningen hänvisar kontinuerligt till ekvivalens som en grundläggande princip bakom straffskärpningsbestämmelserna, dock utan att specificera på vilket sätt det avspeglas i förslagen.³⁵

Ekvivalensprincipens genomslag i författningsförslagen beror på hur bestämmelserna ska tolkas. Å ena sidan kan anföras att gängrelaterade gärningar, mot bakgrund av den kontext de begås i, skiljer sig från andra gärningar. Ur perspektivet att gärningarna till sin natur är olika och att gängrelaterade gärningar är allvarligare än andra, skulle dubbla straff kunna anses uppfylla ekvivalensprincipen. Å andra sidan kan det argumenteras för att en misshandel inom gängmiljön knappast skiljer sig från en misshandel en blöt löningsfredag på Stureplan när det gäller uppfyllandet av rekvisiten i brottsbeskrivningen.³⁶ Ändå ska gängmisshandeln bestraffas dubbelt. Detta ger upphov till frågan om lagförslaget innebär införandet av en ny typ av gärning, eller om förslaget går ut på att likadana gärningar ska bestraffas olika. Det senare fallet skulle innebära ett klart avsteg från ekvivalensprincipen.

Den nya bestämmelsen utgör inte en gärningsbeskrivning utan är utformad som en straffskärpningsgrund. Bestämmelsens placering föreslås vara i brottsbalkens 28 kap, varför lagrummet systematiskt sett därmed tillhör påföljdsbestämmelserna. Således verkar avsikten inte vara att införa ett nytt straffbud. Utifrån antagandet att författningsförslagen innebär en strävan efter att liknande brottsbeskrivningsenliga gärningar ska bestraffas olika, kan inte något av författningsförslagen anses vara i linje med ekvivalensprincipen.

---

33 Asp m.fl., s 51.

34 Jareborg & Zila, s. 70.

35 SOU 2025:66, s. 1569 f.

36 I utredningens expertkommentar frågar sig Bengt Ivarsson varför misshandel begången i en gängkontext ska bestraffas dubbelt så hårt som misshandel i en nära relation, se SOU 2025:66 s. 1861.

2.2 ALLMÄNPREVENTION

2.2.1 STRAFFETS BROTTSFÖREBYGGANDE EFFEKTER

Straffsystemets övergripande syfte kan sägas vara allmänprevention.³⁷ Kriminalisering och bestraffning ska avhålla befolkningen från att begå brott.³⁸ Denna preventionstanke tar sikte på framtiden och kan sägas stå i viss opposition till proportionalitetsideologin.³⁹

En av utredningens utgångspunkter för när dubbelt straffvärde ska ådömas är när gärningarna betraktas som samhällsfarliga eller systemhotande.⁴⁰ Som konstateras i avsnitt 2.1.1 avser utredningen att straff ska återspegla brottslighetens allvar ”oberoende av om det utifrån olika straffnivåer går att förutse några mätbara effekter i fråga om minskad brottslighet.”⁴¹ Formuleringen kan tolkas som en avsikt att uttryckligen åsidosätta den brottsförebyggande effekten till förmån för förtjänst. Betänkandet ger således uttryck för ett avsteg från den allmänprevention som ovan nämnts som straffsystemets övergripande syfte. I utredningen framhålls att det är svårt att dra slutsatser om åtgärdernas effekt, men att det ”i vart fall inte kan uteslutas att höjda straff kan få en viss dämpande verkan på den samhälleliga brottsnivån”.⁴² Formuleringen avslöjar låga krav på vetenskapligt stöd för så pass omfattande åtgärder som författningsförslagen innebär.

Benämningen av bestraffningsideologier som just ideologier tyder på att de bakomliggande resonemangen inte nödvändigtvis är grundade i vetenskap, utan snarare ger uttryck för idéströmningar, politik och moral. Av denna anledning kan det inte heller ställas krav på att straffrättsliga reformer måste härröra från vetenskap. Utifrån utgångspunkten att straffets övergripande syfte bör vara att minska mängden brott, framstår det emellertid som anmärkningsvärt att utredningen å ena sidan beskriver gärningarna som samhällsfarliga och systemhotande, och å andra sidan uttryckligen nedprioriterar de brottsförebyggande effekterna vid utformningen av de föreslagna straffskärpningsgrunderna.

2.2.2 AVSKRÄCKNING

Utredningen framhåller att straffskärpningarna kan ha brottspreventiv effekt i form av avskräckning.⁴³ Samtidigt medges att resonemanget saknar entydigt

---

37 Asp m.fl., s. 31.

38 Jareborg & Zila, s. 76.

39 Asp m.fl., s. 51.

40 SOU 2025:66, s. 299.

41 Ibid., s. 1569. Avskräckningens och inkapaciteringens påvisade konsekvenser för brottslighetsnivåerna utreds nedan i avsnitt 2.2.2 och 2.3.2.

42 Ibid., s. 1568.

43 Ibid., s. 1566.

vetenskapligt stöd.⁴⁴ Sannolikheten att bli lagförd verkar ha större avskräckande effekt än att förlänga fängelsestraffen, framförallt om straffen redan är långa.⁴⁵ En dansk studie visar att straffskärpningar särskilt saknar brottsförebyggande effekt när det gäller unga lagöverträdare, tvärtom ökade brottsligheten med 15 % i den undersökta åldersgruppen när straffbarhetsåldern sänktes.⁴⁶ En rapport från Polismyndigheten visar att även om det inte uteslutande är unga som är delaktiga i kriminella nätverk, är medelåldern här lägre än inom annan brottslighet.⁴⁷ Deltagandet i kriminella nätverk ökar under tonåren men från 20 års ålder minskar i stället deltagandet.⁴⁸ Därmed förefaller det ovisst om straffskärpningarna kommer att få avsedd avskräckande och brottsförebyggande effekt. Om avskräckning ska fungera bör därtill krävas att straffbudet är tillräckligt tydligt.⁴⁹

2.2.3 EXPRESSIV ALLMÄNPREVENTION

Kriminalisering har en stark symbolfunktion och utgör ett verktyg för att från statligt håll markera oönskat beteende och moral.⁵⁰ Med stöd i idén om expressiv allmänprevention finns därmed skäl att höja straffen så fort kriminaliteten ökar.⁵¹ Båda författningsförslagen motiveras med att organiserad brottslighet ”är särskilt allvarlig, vilket måste komma till uttryck i de straff som döms ut”.⁵² Författningsförslagen ger alltså uttryck för en önskad moralbildning kring deltagande i kriminella nätverk, då det dubbla straffvärdet signalerar att just gängkriminalitet är dubbelt så förkastlig och klandervärd som annan brottslighet. Genom utgångspunkten om dubbla straff såvida det inte föreligger synnerliga skäl, är direktivförslaget än mer expressivt än utredningsförslaget.

2.3 INDIVIDUALPREVENTION

2.3.1 BEHANDLING

Individualprevention innebär att straff bör minska risken för brott på individuell nivå, bland annat genom behandling och inkapacitering.⁵³ Behandling berörs

44 Ibid., s. 428 ff.

45 Kriminalvården, *Kort om straffskärpningar*, Forsknings- och utvärderingsenheten, 2021, s. 10. Originalstudier av Nagin (2013) samt Chalfin och McCrary (2017).

46 Damm, Anna Piil, Larsen, Britt Østergaard, Nielsen, Helena Skyt och Simonsen, Marianne (2025). *Lowering the minimum age of criminal responsibility: consequences for juvenile crime*. *Journal of Quantitative Criminology* (2025), s. 509.

47 *Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige*, Nationella operativa avdelningen, 2024, s. 11.

48 Ibid.

49 Se avsnitt 4.1.

50 Jareborg & Zila, s. 82.

51 Ibid.

52 SOU 2025:66, s. 1565; s. 1878.

53 Jareborg & Zila, s. 85 ff.

inte närmare i utredningen utan hänförs till straffets verkställighet.⁵⁴ Även Asp m. fl. förespråkar denna uppdelning av straffsystemet i tre nivåer, där individualpreventionen framförallt får genomslag när det gäller verkställigheten.⁵⁵

Verkligheten ser dock annorlunda ut. Riksrevisionen har granskat Kriminalvårdens behandlingsverksamhet, och 2023 var det endast 22 procent av de anstaltsklienter som bedömdes vara i behov av behandlingsprogram som genomgick ett sådant.⁵⁶ Orsakerna ansågs vara den personalbrist och lokalbrist som uppkommit som en konsekvens av överbeläggningssituationen.⁵⁷ Mot bakgrund av den ökning av antalet intagna som straffskärpingarna troligen kommer att innebära, framstår det som osannolikt att Kriminalvården kommer att kunna genomföra behandling i någon högre utsträckning än myndigheten lyckades med år 2023.

2.3.2 INKAPACITERING

Individualprevention i form av inkapacitering uttrycks som ett tungt vägande skäl till det dubbla straffvärdet, eftersom den ”som avtjänar ett fängelsestraff hindras från att fortsätta begå brott under anstaltstiden.”⁵⁸ Dubbla straffvärden kan antas leda till att de som döms för att ha begått brott i gängkontext kommer att vara frihetsberövade under en längre tid. Inkapacitering uppnås därmed i praktiken.

Liksom när det gäller allmänpreventiv avskräckning är forskningen tvetydig avseende inkapaciteringens effekter på brottsligheten, men klart står att viss brottsminskande effekt har observerats.⁵⁹ Delvis kan den brottsminskande effekten förklaras med att kriminalitet minskar i takt med stigande ålder.⁶⁰ För störst brottsreducerande effekt bör inkapaciteringen vara selektiv genom att ta sikte på de farligaste och mest aktiva brottslingarna, medan generella straffskärpingar har visat sig vara mindre effektiva.⁶¹ Utredningens föreslagna straffskärpingar avser dock *inte* ”renodlad selektiv inkapacitering baserad på individuella återfallsprognoser, eller att allmänpreventiva hänsyn görs till en grund för påföljdsbestämningen i det enskilda fallet”.⁶² Risken för individen att fortsätta begå brott ska

---

54 SOU 2025:66, s. 436.

55 Asp m.fl., s. 31.

56 Riksrevisionen, *Verktyg för förändring – Kriminalvårdens behandlingsverksamhet*, 2024, s. 41.

57 *Ibid.*, s. 75.

58 SOU 2025:66, s. 1569.

59 Kriminalvården, s. 11 ff.

60 *Ibid.*, s. 13.

61 *Ibid.*, s. 12 f.

62 SOU 2025:66, s. 433.

inte spela in vid straffmätning av fängelse.⁶³ Målet är tvärtom ”straffskärpningar av generell karaktär”.⁶⁴ De sätt att genomföra inkapacitering på som har starkast vetenskapligt stöd är således inte de som fått genomslag i betänkandet.

I betänkandet utesluts inte heller risken för att den inkapaciterade ersätts av någon annan som intar dennes plats i den kriminella hierarkin, en företeelse som exemplifieras med narkotikaförsäljning.⁶⁵ Inkapacitering påverkar rimligtvis inte efterfrågan på narkotika, och i en marknadsekonomi bör marknaden eftersträva att tillgodose efterfrågan. Om endast de verksamma byts ut medan den brottsliga verksamheten fortlöper, fungerar inte inkapaciteringen brottsförebyggande. I sammanhanget kan även nämnas inkapaciteringens höga ekonomiska kostnad, vilket ställer än högre krav på åtgärdens effektivitet för att inkapaciteringen ska anses motiverad.⁶⁶

2.4 HUMANITET

Humanitetsideologin förmedlar att straff är moraliskt oacceptabelt om målet kan uppnås med andra medel.⁶⁷ Jareborg och Zila lyfter respekt för människovärde, medkänsla och tolerans som tongivande för humanitetsideologin.⁶⁸ Annan bestraffning än fängelse, villkorlig frigivning och generell sänkning av repressionsnivån är exempel på straffpolitiska åtgärder som är mer i linje med ideologin än mycket långa fängelsestraff.⁶⁹ Tankesättet kan skönjas i 1989 års straffrättsreform, där lagstiftaren visserligen övergick till ett påföljdssystem mer baserat på proportionalitet men samtidigt betonade vikten av att bevara de humanitära värden som ansågs ha präglat straffrättens utveckling.⁷⁰

I SOU 2025:66 beskrivs humanitet som något som tidigare dominerat påföljdssystemet, och som kommit till uttryck bland annat genom presumtionen mot fängelse samt billighetsskäl vid straffmätningen.⁷¹ Utredningen ger uttryck för att humanitet bör vägas mot andra intressen.⁷²

Dagens straffskalor och regler för påföljdsbestämning har i alltför stor utsträckning utformats utifrån gärningspersonen. /.../ Bestämmande

63 Ibid., s. 1570.

64 Ibid., s. 433.

65 Ibid., s. 431.

66 Kriminalvården, s. 13.

67 Asp m.fl., s. 50.

68 Jareborg & Zila, s. 93 ff.

69 Ibid., s. 96 f.

70 Prop. 1987/88:120 Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsväl m.m.) s. 31.

71 SOU 2025:66, s. 1871.

72 Ibid.

för utformandet av dessa regler har i hög grad varit humanitetsprincipen, som syftar till att straff ska användas med måttfullhet och försiktighet. Reglerna för påföljdsbestämning behöver dock vara utformade på ett sätt som utgör en rimlig avvägning mellan denna princip och andra intressen.⁷³

Formuleringen antyder att humanitet kan behöva stå tillbaka för det så kallade brottsofferperspektivet. Utredningen medger att humanitet bör genomsyra även det nya påföljdssystemet, men framhåller att principen inte ger några ramar för straffskärpningarna i absoluta tal och saknar således betydelse för författningsförslagen.⁷⁴ Inga konkreta förslag ges på hur humanitet ska få genomslag avseende dubbla straff för gängkriminella.

2.5 BROTTSOFFERPERSPEKTIVET

2.5.1 UPPRÄTTELSE

Brottsofferperspektivet tillhör inte de traditionella bestraffningsideologierna, men lyfts som ett övergripande motiv till författningsförslagen.⁷⁵ Upprättelse för brottsoffret nämns som ett centralt syfte med straff.⁷⁶ Kommittédirektivet som föranledde betänkandet ger uttryck för att straffreformen ska innebära ett skifte till brottsoffret, från en nuvarande påstådd tyngdpunkt vid gärningspersonen.⁷⁷

I utredningen ägnas dock endast fem av rapportens nästan tvåtusen sidor åt att undersöka och utreda brottsofferperspektivet (2,6 promille av det totala sidantalet).⁷⁸ I betänkandet konstateras att brottsoffren inte kan ges något inflytande i det enskilda fallet, utan brottsofferperspektivet ska i stället få genomslag genom påföljdssystemet och de högre straffskalorna.⁷⁹ Studier visar dock att brottsoffer varken kan tillskrivas generella önskemål om att påföljden ska vara fängelse eller att straffet ska vara långt.⁸⁰ I utredningen lyfts att en möjlighet till upprättelse för brottsoffer är att gärningspersonen ”straffas på något sätt”.⁸¹ Att utfärda *någon typ av sanktion* för brottsliga gärningar är emellertid väsensskilt från att systematiskt ådöma dubbla straff för gängkriminella. Vidare framhålls att en vanligt förekommen önskan hos brottsoffer är att gärningspersonens straff ska resul-

---

73 Ibid.

74 Ibid., s. 406 ff.

75 Ibid., s. 414; s. 1568.

76 Ibid., s. 417.

77 Dir. 2023:115, s. 9.

78 SOU 2025:66, s. 414–419.

79 Ibid., s. 420 f.

80 Kriminalvården, s. 18.

81 SOU 2025:66, s. 419.

tera i att denne inte begår fler brott.⁸² Stick i stäv med denna önskan har varken allmän- eller individualprevention fått genomslag i straffskärpningsbestämmelserna, vilket har utretts närmare ovan i avsnitt 2.2 och 2.3.

Ingen motivering till dubbla straff kan härledas från de fem sidor som har tillägnats brottsoffers anspråk och önskemål. I avsaknad av författningsförslag som reflekterar brottsoffers behov såsom de framkommer i utredningen, framstår det påstådda brottsofferperspektivet närmast som ett slagträ tänkt att väcka allmänhetens sympati för straffreformen.

2.5.2 BROTTSOFFERPERSPEKTIVET I KRIMINELLA NÄTVERK

Samhällsskydd och brottsofferperspektiv framhålls som två tungt vägande skäl till författningsförslagen.⁸³ När det gäller dödligt våld i kriminella nätverk kommer gärningsperson och brottsoffer ofta från en liknande miljö.⁸⁴ I betänkandet konstateras att uppdelningen av människor som antingen gärningsperson eller brottsoffer inte är rättvisande: samma person kan vara både brottsoffer och gärningsperson.⁸⁵ Brottsofferperspektivet nämns kort i författningskommentaren till straffskärpningsbestämmelsen,⁸⁶ men utredningen undviker att förhålla sig till brottsofferperspektivet i de sannolikt vanligt förekommande fallen då brottsoffret själv tillhör ett kriminellt nätverk. Situationer som ömsesidiga våldsbrott, då samma personer eventuellt omfattas både av det stärkta brottsofferperspektivet samt ska bestraffas dubbelt, berörs inte närmare i betänkandet. Straffreformens påstådda brottsofferperspektiv till trots verkar det inte ha fått något större genomslag i författningsförslagen.

3. STRAFFRÄTTSLIGA PRINCIPER

3.1 OBESTÄMDHETSFÖRBUDET

Legalitet är en förutsättning för kriminalisering, vilket framgår av 1 kap 1 § brottsbalken.⁸⁷ Legalitetsprincipen består bland annat av ett obestämdhetsförbud som innebär att straffbud och rekvisit inte får vara allt för odefinierade.⁸⁸

Den föreslagna straffskärpningsgrunden är ägnad att få ett vidare tillämpningsområde än den redan existerande bestämmelsen i 29 kap 2 a § brottsbalken, som

82 Ibid., s. 418.

83 Ibid., s. 1568.

84 Vetenskapsrådet, *Kriminella nätverk i Sverige förr och nu*, 2025, s. 5; s. 20.

85 SOU 2025:66, s. 415.

86 Ibid., s. 1568.

87 Se även Asp m.fl., s. 45.

88 Ibid., s. 46.

aktualiseras först när skjutvapen förekommit i konflikter.⁸⁹ Direktivförslaget bör träffa ”alla brott med ett visst samband med kriminella nätverk eller organiserad brottslighet i övrigt”.⁹⁰ Brotten som omfattas är de som har ”ingått som ett led i verksamheten inom en grupp av personer som utövar allvarlig brottslighet”.⁹¹ Med verksamhet menas ”brottslig aktivitet av allvarligt slag”, uttrycket ”grupp” avser alla löst sammansatta grupperingar på fler än två personer och ”allvarlig brottslighet” föreslås motsvaras av ett samlat straffvärde på två år eller mer.⁹² Vidare anger utredningen att det inte ska krävas att gärningspersonen tillhör en viss grupp.⁹³ Begreppet kriminellt nätverk ska ges en ”bred innebörd” men att införa en definition av termen menar utredningen ”inte framstår som lämpligt”.⁹⁴ Utredningsförslaget är i all väsentlighet motiverat som direktivförslaget, med enstaka skillnader gällande formulering.⁹⁵

Oviljan att närmare precisera rekviriten ger upphov till ett antal frågor kring gränsdragning. Hur nära samband måste brottsligheten ha med det odefinierade kriminella nätverket? Hur löst sammansatt får grupperingen vara för att ändå kvalificera – räcker det att tre vagt bekanta personer vid ett tillfälle begår allvarlig brottslighet tillsammans? Om tre personer begår ett grovt narkotikabrott men bara två av dem har uppsåt till att det är grovt, kan då gruppen som helhet anses utöva allvarlig brottslighet? Är det i linje med principerna om proportionalitet och ekvivalens att en yrkeskriminell duo inte omfattas av straffskärpningsbestämmelsen? Det vida tillämpningsområdet i kombination med avsaknaden av definitioner kan tänkas leda till oförutsebarhet vid rättstillämpningen. När det gäller en potentiell fördubbling av straffvärdet för brott som begåtts under vissa förutsättningar finns det av legalitetsskäl god anledning att uttryckligen anvisa vilka situationer som omfattas.

3.2 BESTRAFFNING AV GÄRNING

Straffrätten bör fokusera på gärningar framför individer.⁹⁶ Vid bedömningen av om brottet har ”ingått som ett led” i organiserad brottslighet ska dock gärningspersonens personliga förhållanden beaktas, såsom position i den kriminella hierarkin, tidigare brottslighet och gängkopplingar.⁹⁷ Således kan en människas

---

89 SOU 2025:66, s. 1571.

90 *Ibid.*, s. 1574.

91 *Ibid.*

92 *Ibid.*, s. 294.

93 *Ibid.*, s. 295.

94 *Ibid.*, s. 1574.

95 *Ibid.*, s. 1834 f.

96 Asp, Petter. Straffrätten – igår, idag, imorgon. *Svensk juristtidning*. 2016: s 158.

97 SOU 2025:66, s 295; s 1835. För annat resonemang jfr prop 2009/10:147, Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m., s. 43.

status och bakgrund spela in vid bedömningen av om rekvisiten i de föreslagna straffskärpningsgrunderna är uppfyllda. I förhållande till att straffrätten ska vara gärningsinriktad förefaller det omotiverat att dubbel straffmätning ska förändras med grund i annat än brottet i sig.

Behovet av en tydlig begreppsdefinition som nämndes i avsnitt 3.1 är betydelsefull även av allmänpreventiva skäl: om avskräckning ska få avsedd effekt bör det framgå hur potentiella brottslingar ska inrätta sig för att undgå att omfattas av bestämmelsen. Om det inte är tydligt hur man ska undkomma den föreslagna straffskärpningsgrunden saknas sannolikt även incitament för att ändra sitt beteende.

I ljuset av det önskade skiftet till fokus på brottsoffer snarare än gärningsperson som nämnts i avsnitt 2.5.1, ter det sig motsägelsefullt att vid straffvärdesmätningen lägga vikten vid gärningspersonens personliga förhållanden. Författningsförslagen tyder snarare på ett ökat fokus på gärningspersonen.

3.3 ULTIMA RATIO

Principen om *ultima ratio* innebär att kriminalisering ska vara den sista utvägen.⁹⁸ Resonemanget bakom principen har förklarats med att bestraffning av en brottsling inte åstadkommer någon förbättring, varken för den skadelidande eller för samhället i stort.⁹⁹ *Ultima ratio* får numera sällan genomslag i praktiken.¹⁰⁰ I det nästan tvåtusen sidor långa betänkandet nämns principen inte alls.

Att frihetsberöva en människa tillhör de mest integritetskränkande ingrepp en rättsstat på laglig väg kan göra i enskildas frihet, och att ådöma dubbla straff för människor som begått brott i en viss kontext är därmed en åtgärd som påkallar särskild försiktighet. Utifrån *ultima ratio* kan det ifrågasättas huruvida straffskärpningarna är befogade, om samhället inte först har uttömt samtliga andra möjligheter att motverka gängkriminaliteten.

4. BROTTSOFFERPERSPEKTIVET

4.1 UPPRÄTTELSE

Utredningen lyfter upprättelse för brottsoffret som ett centralt syfte med straff.¹⁰¹ I betänkandet konstateras att brottsoffren inte kan ges något inflytande i det enskilda fallet, utan brottsofferperspektivet ska i stället få genomslag genom

98 Asp m.fl., s. 33.

99 Nelson, Alvar. *Ingripanden mot brott*. SvJT, 1969, s. 208.

100 Ibid.

101 SOU 2025:66, s. 417.

påföljdssystemet och de högre straffskalorna.¹⁰² Studier visar dock att brottsoffer varken kan tillskrivas generella önskemål om att påföljden ska vara fängelse eller att straffet ska vara långt.¹⁰³ I utredningen lyfts att en möjlighet till upprättelse för brottsoffer är att gärningspersonen ”straffas på något sätt”.¹⁰⁴ Att utfärda *någon typ av sanktion* för brottsliga gärningar är emellertid väsensskilt från att systematiskt ädöma dubbla straff för gängkriminella. Vidare framhålls att en vanligt förekommande önskan hos brottsoffer är att gärningspersonens straff ska resultera i att denne inte begår fler brott.¹⁰⁵ Stick i stäv med denna önskan har varken allmän- eller individualprevention fått genomslag i straffskärpningsbestämmelserna, vilket har utretts närmare ovan i avsnitt 2.2 och 2.3.

Kommittédirektivet som föranledde betänkandet ger uttryck för att straffreformen ska innebära ett skifte från en nuvarande påstådd tyngdpunkt vid gärningspersonen, till ett fokus på brottsoffret.¹⁰⁶ I utredningen ägnas dock endast fem av rapportens nästan tvåtusen sidor åt att undersöka brottsofferperspektivet.¹⁰⁷ Ingen motivering till dubbla straff kan härledas från de fem sidor som har tillägnats brottsoffers anspråk och önskemål. I avsaknad av författningsförslag som reflekterar brottsoffers behov såsom de framkommer i utredningen, framstår det påstådda brottsofferperspektivet närmast som ett slagträ tänkt att väcka allmänhetens sympati för straffreformen.

4.2 BROTTSOFFERPERSPEKTIVET I KRIMINELLA NÄTVERK

Samhällsskydd och brottsofferperspektiv framhålls som två tungt vägande skäl till författningsförslagen.¹⁰⁸ När det gäller dödligt våld i kriminella nätverk kommer gärningspersonen och brottsoffret ofta från en liknande miljö.¹⁰⁹ I betänkandet konstateras att uppdelningen av människor som antingen gärningsperson eller brottsoffer inte är rättvisande, eftersom samma person kan vara både brottsoffer och gärningsperson.¹¹⁰ Brottsofferperspektivet nämns kort i författningskommentaren till straffskärpningsbestämmelsen,¹¹¹ men utredningen undviker att förhålla sig till brottsofferperspektivet i de sannolikt vanligt förekommande fallen när brottsoffret själv tillhör ett kriminellt nätverk. Situationer som ömsesidiga våldsbrott, då samma personer eventuellt omfattas

---

¹⁰² Ibid., s. 420 f.

¹⁰³ Kriminalvården, s. 18.

¹⁰⁴ SOU 2025:66, s. 419.

¹⁰⁵ Ibid., s. 418.

¹⁰⁶ Dir. 2023:115, s. 9.

¹⁰⁷ SOU 2025:66, s. 414–419.

¹⁰⁸ Ibid., s. 1568.

¹⁰⁹ Vetenskapsrådet, *Kriminella nätverk i Sverige förr och nu*, 2025, s. 5; s. 20.

¹¹⁰ SOU 2025:66, s. 415.

¹¹¹ Ibid., s. 1568.

både av det stärkta brottsofferperspektivet samt ska bestraffas dubbelt, berörs inte närmare i betänkandet. Trots att ett av huvuddragen i straffreformen påstås vara brottsofferperspektivet verkar det inte ha fått något större genomslag i författningsförslagen.

5. SAMMANFATTNING

SOU 2025:66 är en omfattande utredning med ett stort antal författningsförslag. Förslagen om dubbla straff för gängkriminella motiveras med en kombination av det straffrättsliga systemets två huvuddrag, där tanken om förtjänst dominerar. Mest framträdande är proportionalitetsideologin och kriminaliseringens symbolfunktion: gängkriminalitet fördöms med eftertryck och straffvärdet bedöms därefter. Medan utredningsförslaget lämnar visst utrymme för en proportionalitetsbedömning i det enskilda fallet, ger direktivförslaget uttryck för förbehållslöst klander. Den brottspreventiva ambitionen är inte vetenskapligt underbyggd, vilket medför att straffskärpningarnas effekter i förhållande till straffets preventiva syfte får anses ovissa. Avsaknaden av tydligt vetenskapligt underlag för inkapacitering och avskräckning ger ytterligare stöd för uppfattningen att de föreslagna straffskärpningsgrundernas övergripande syfte är vedergällning. Straffreformen grundar sig på brottsofferperspektivet, men brottsofferperspektivet har inte införlivats i författningsförslagen på ett tillfredsställande sätt.

Förslaget om dubbla straff för gängkriminella ingår i den repressiva riktning som stakas ut av betänkandet i sin helhet. Repression har ett högt pris, ekonomiskt såväl som mänskligt. Personligen anser jag att författningsförslagets bristande förenlighet med grundläggande straffrättsprinciper och tvivelaktiga brottspreventiva effekter utgör starka skäl att överväga andra sätt att komma till rätta med gängkriminaliteten.

KOMMENTAR TILL RÄTTSLÄGET

Den 9 april 2026 publicerades regeringens lagförslag i en proposition.¹¹² I lagförslaget har regeringen föreslagit en ändring av den befintliga straffskärpningsgrunden i 29 kap 2 a § brottsbalken, snarare än införandet av ett nytt lagrum.¹¹³ Lagförslaget utgår huvudsakligen från direktivförslaget om villkorslöst dubbelt straffvärde för gängkriminella, med möjlighet att göra avsteg under vissa omständigheter.¹¹⁴ Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2026.

---

112 Prop. 2025/2026:218 Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor.

113 Ibid., s. 205.

114 Ibid.